

BOOK REVIEW / KİTAP İNCELEMESİ

Paolo Gerbaudo, *Büyük Geri Tepme: Popülizm ve Pandemi Sonrası Politika* (Çev. Kıvanç Tanrıyar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2022, 336 s.

Ensar KIVRAK^{ID}

Paolo Gerbaudo'nun *Büyük Geri Tepme: Popülizm ve Pandemi Sonrası Siyaset* adlı kitabı, çağdaş Batılı kapitalist toplumları derinden etkileyen ve neoliberal küreselleşmenin kriziyle sonuçlanan bir dizi travmatik olayı ve bu krizlerin yarattığı siyasi sonuçları incelemektedir. Kitap, 2008 ekonomik durgunluğu, artan eşitsizlik, iklim değişikliği ve son olarak koronavirüs pandemisi gibi olayların, küreselleşme, serbest piyasa ve sınırsız bireysel özgürlük gibi neoliberalizmle özdeşleşmiş kavramlara karşı yaygın bir tepkiye yol açtığını savunmaktadır. Gerbaudo, bu tepkiyi "Büyük Geri Tepme" olarak adlandırmış ve bu dönemi, tarihin koordinatlarının tersine dönmüş gibi görüldüğü, toplumların içe ve geçmişe doğru yöneldiği bir dönem olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda kitap, neoliberalizmin krizi ve popülizmin yükselişi bağlamında günümüz siyasetine dair önemli bir analiz sunmakta ve bu süreçte egemenlik, koruma ve kontrol kavramlarının nasıl yeniden tanımlandığını ele almaktadır.

Kitap, son kırk yıldır küreselleşmeye öncülük eden neoliberalizmin sorgulanmaya başladığını ve devlet müdahalesinin yeniden önem kazandığını öne sürmektedir. Gerbaudo, neoliberalizmin temel ilkelerinin; özellikle de Hayek ve von Mises gibi teorisyenlerin savunduğu sınırsız bireysel özgürlük ve devlet müdahalesinin reddi ilkelerinin, günümüzün ekonomik ve siyasi sorunlarına çözüm üretmekte yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda yazar, neoliberal politikaların yol açtığı aşırı eşitsizlik, ekonomik dengesizlik ve demokratik yozlaşmaya dikkat çekmektedir. Kitabın temel iddiası, neoliberalizmin dışa dönük, küreselleşmeye dayalı ve piyasa odaklı yapısının, yerini içe dönük, korumacı ve devletçi bir anlayışa bıraktığı yönündedir.

Gerbaudo, neoliberalizmin krizinin, popülist hareketlerin yükselişine zemin hazırladığını iddia etmektedir. Gerbaudo'ya göre bu hareketler, kendilerini "halkın" gerçek temsilcileri olarak

1 Dr., Sakarya Üniversitesi, ensarkivrak@sakarya.edu.tr, 0000-0002-2248-0127

How to cite this article/Atıf için: Kıvrak, E. (2025). *Büyük Geri Tepme: Popülizm ve Pandemi Sonrası Politika* (Kitap İncelemesi). *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 13(1), 203-206. DOI: 10.14782/marmarasbd.1552802

konumlandırarak, neoliberal elitlere, küresel kurumlara ve “yabancı” unsurlara karşı tepkisel bir söylem geliştirmektedirler. Bu bakımdan popülizmin hem sol hem de sağ versiyonları bulunmakla birlikte, son yıllarda sağ popülizm daha baskın hale gelmektedir. Özellikle Trump, Salvini ve Bolsonaro gibi liderlerin temsil ettiği milliyetçi sağ, göçmen karşıtı, İslamofobik ve kültürel olarak muhafazakâr bir gündemle kitlesel bir destek kazanmaktadır.

Ancak Gerbaudo'ya göre Büyük Geri Tepme, basitçe bir neoliberalizm çöküşü veya popülist bir tepki olarak görülemez. Bu süreç daha ziyade, neoliberal tez ile popülist antitezden doğan ve neoliberal genişleme döneminin birçok temel ideolojik ilkesini gölgede bırakan devletçi bir sentezi temsil etmektedir. Bu yeni devletçi anlayış hem sağın hem de solun siyasi söylemlerinde ve politikalarında kendini göstermektedir. Sağ popülizm devleti ulusal egemenliği korumak, sınırları kontrol altına almak ve “geleneksel değerleri” savunmak için bir araç olarak kullanmayı hedeflerken, sol popülizm devleti ekonomik eşitsizliği azaltmak, sosyal korumayı güçlendirmek ve demokratik katılımı artırmak için kullanmayı amaçlamaktadır.

Gerbaudo, Büyük Geri Tepmenin ideolojik dönüşümünü anlamak için *egemenlik*, *koruma* ve *kontrol* kavramlarına odaklanmaktadır. Bu kavramlar, neoliberal küreselleşme döneminde geri plana itilmiş, ancak günümüzün siyasi söylemlerinde ve çatışmalarında yeniden merkezi bir rol oynamaya başlamıştır. Yazar, bu kavramların hem sağ hem de sol tarafından farklı şekillerde yorumlandığını ve kullanıldığını vurgulamaktadır.

Bu kavramlardan egemenlik, önceleri, neoliberalizm tarafından ulus devletlerin gücünü sınırlamak ve küresel piyasaların önündeki engelleri kaldırmak amacıyla eleştirilmişti. Hayek gibi neoliberal teorisyenler, egemenliği “planlama diktatörlüğüne” ve totaliterliğe giden bir yol olarak görmekteydiler. Ancak Büyük Geri Tepme döneminde ekonomik krizler, göç dalgaları ve pandemi gibi olaylar, ulus devletlerin egemenlik haklarına ve yeteneklerine olan ihtiyacı yeniden gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Gerbaudo hem sağın hem de solun, egemenliği kendi siyasi gündemlerine göre yeniden yorumladığını belirtmektedir. Sağ popülizm, egemenliği ulusal sınırları korumak, göçü kontrol altına almak ve küresel kurumların müdahalesini reddetmek için kullanırken, sol popülizm egemenliği demokratik katılımı artırmak, ekonomik adaleti sağlamak ve kamusal hizmetleri güçlendirmek için kullanmayı tercih etmektedir.

Öte yandan koruma kavramı, neoliberalizmin bireysel özgürlük ve sorumluluk vurgusuyla zıtlık oluşturan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Gerbaudo, neoliberal küreselleşmenin yarattığı ekonomik belirsizlik, sosyal güvencesizlik ve kültürel değişimin, insanlarda yaygın bir “açık alan korkusu” (agorafobi) yarattığını savunmaktadır. Bu korku, insanların kendilerini, kontrol edemedikleri küresel güçlere karşı savunmasız ve korunmasız hissetmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda koruma hem sağın hem de solun siyasi söylemlerinde merkezi bir yer tutmaya başlamıştır. Sağ popülizm, korumayı ulusal kimliği, geleneksel değerleri ve ekonomik çıkarları “yabancı” tehditlere karşı savunmak için kullanırken, sol popülizm korumayı sosyal hakları, çevreyi ve kamusal hizmetleri piyasa güçlerinin yıkıcı etkilerinden korumak için kullanmayı tercih etmektedir.

Kontrol kavramı ise neoliberalizmin piyasa mekanizmalarına ve bireysel tercihlere olan inancına karşı, devletin toplumsal ve ekonomik yaşamı düzenlemedeki rolünü vurgulamaktadır. Gerbaudo, neoliberal küreselleşmenin devletin düzenleyici ve denetleyici fonksiyonlarını zayıflatarak şirketlerin gücünü artırdığını ve demokratik hesap verebilirliği azalttığını öne sürmektedir. Bu bakımdan Brexit referandumu kampanyalarında sıkça kullanılan “kontrolü geri al” sloganının popülaritesi, insanların demokratik süreçler üzerindeki kontrolü yeniden ele geçirme arzusunu yansıtmaktadır. Ele alınan önceki iki kavramda da olduğu gibi kitap, kontrol kavramının da hem sağ hem de sol tarafından farklı şekillerde yorumlandığını iddia etmektedir. Sağ popülizm kontrolü sınırları denetlemek, göçü engellemek ve “düşman” unsurları bastırmak için kullanmayı hedeflerken, sol popülizm kontrolü ekonomik eşitsizliği azaltmak, kamu hizmetlerini iyileştirmek ve demokratik katılımı artırmak için kullanmayı hedeflemektedir.

Tüm bunların yanı sıra yazara göre Büyük Geri Tepme, sadece ideolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda yeni sınıf çatışmaları ve siyasi kutuplaşmalar da üretmektedir. Diğer pek çok çağdaş Marksist düşünür gibi, Gerbaudo da geleneksel işçi sınıfı ve sermaye sınıfı ayrımlarının günümüz toplumlarının karmaşıklığını yansıtmakta yetersiz kaldığını savunmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, teknolojik değişim ve neoliberal politikaların, yeni toplumsal grupların ve bölünmelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. “Yeni orta sınıf” olarak adlandırılan ve çoğunlukla eğitilmiş, kentli ve küresel ekonomiye entegre olmuş bu yeni toplumsal gruplar, sol popülist hareketlerin de temelini oluşturmaktadır. Bu kesim, ekonomik güvensizlik, sosyal hareketlilik kaygısı ve kültürel değişimlerden kaynaklanan bir dizi endişe içerisindedir. Öte yandan, “eski orta sınıf” olarak adlandırılan ve geleneksel olarak küçük işletme sahipleri, esnaflar ve çiftçilerden oluşan diğer bir kesim ise sağ popülist hareketlere meyletmektedir. Bu kesim, küreselleşme, göç ve kültürel çoğulculuk nedeniyle statülerinin, değerlerinin ve yaşam tarzlarının tehdit altında olduğunu düşünmektedir.

Gerbaudo, Büyük Geri Tepmenin yarattığı zorluklara rağmen, ilerici bir siyasi gündem için umut olduğunu savunmaktadır. “Koruyan bir sosyalizm”in mümkün olduğunu ve bu yeni sosyalizmin egemenlik, koruma ve kontrol gibi kavramları demokratik bir şekilde yeniden tanımlayabileceğini öne sürmektedir. Gerbaudo’ya göre bu koruyan bir sosyalizm, ulus devletlerin egemenlik haklarını demokratik bir çerçevede kullanarak vatandaşlarını küresel piyasa güçlerinin yıkıcı etkilerinden korumayı hedeflemelidir. Bu koruma sosyal hakların genişletilmesi, kamusal hizmetlerin güçlendirilmesi, ekonomik eşitsizliğin azaltılması ve çevrenin korunması gibi politikaları içermektedir. Yazar ayrıca, koruyan bir sosyalizmin sadece ekonomik ve sosyal koruma sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda demokratik katılımı artırarak vatandaşların kendi yaşamları ve toplumları üzerindeki kontrolünü güçlendirmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Son tahlilde Büyük Geri Tepme, neoliberal küreselleşmenin krizi ve popülizmin yükselişi bağlamında günümüz siyasetine dair sol perspektiften önemli bir analiz sunmaktadır. Yazar, ileriye dönük bir siyasi gündem için umut olduğunu savunarak, koruyan sosyalizmin mümkün olduğunu ve bu yeni sosyalizmin toplumsal adaleti ve demokrasiyi yeniden tesis ederek “demokratik vatanseverliği” tesis etme kapasitesini bünyesinde barındırdığını öne sürmektedir.

Öte yandan kitap, bazı eleştirilere de açıktır. Örneğin Jasmine Liu, Gerbaudo'nun "demokratik vatanseverlik" kavramının pratikte nasıl uygulanacağı konusunda yeterince ayrıntıya girmediğini öne sürmektedir. Liu, bu kavramın, solun siyasi zaferler kazanmak için göçmenlik karşıtı politikaları benimsemesi gibi istenmeyen sonuçlara yol açabileceğinden duyduğu endişeyi de dile getirmektedir. Ayrıca Liu, Gerbaudo'nun küresel eşitsizliğin ve jeopolitik dengesizliklerin Büyük Geri Tepme üzerindeki etkisini yeterince ele almadığını da savunmaktadır. Ona göre, Gerbaudo'nun analizi, küresel sistemden kopmadan neoliberalizmden uzaklaşmanın zorluklarıyla yeterince yüzleşmemektedir (Liu, 2021).

Maximilian Wolf ise Gerbaudo'nun "kontrol" kavramına ilişkin analizinin zayıf kaldığını savunmaktadır. Wolf, Gerbaudo'nun, teknokrasiyi savunurken ve uzmanlığın demokratik yönetimle mutlaka çelişmek zorunda olmadığını ileri sürerken, halkın karmaşık konularda nasıl bilgilendirileceği ve karar alma süreçlerine nasıl dahil edileceği konusunda ikna edici bir yol haritasına sahip olmadığını belirtmektedir (Wolf, 2022). Sonuç olarak kitap, sol için geleceğe yönelik olası bir yol haritası sunarken, bu haritanın pratiğe nasıl aktarılacağı ve potansiyel engellerin nasıl aşılacağı konusunda daha fazla tartışmaya ihtiyaç duymaktadır. Hepsinden de öte, neoliberal küreselleşmenin gerilemekte olduğu ön kabulü de pandeminin ve etkilerinin giderek unutulmaya yüz tuttuğu günümüzde bir kez daha sorgulanmaya muhtaç görünmektedir.

Kaynakça

- Liu, J. (2021) The Nation Strikes Back in "The Great Recoil: Politics after Populism and Pandemic. *Chicago Review of Books*, 3 Eylül. <https://chireviewofbooks.com/2021/09/03/the-great-recoil-politics-after-populism-and-pandemic/> (Erişim Tarihi: 04.01.2025).
- Wolf, M. (2022) The Great Recoil: Politics after Populism and the Pandemic. *ECPS Book Reviews*, 9 Mart. <https://doi.org/10.55271/br0011> (Erişim Tarihi: 04.01.2025).